

POLOŽAJ **NACIONALNIH MANJINA**

U REPUBLICI SRBIJI
TOKOM EPIDEMIJE
COVID-19

YUCOM
Komitet pravnika
za ljudska prava

BUGARSKA
RAZVOJNA
POMOĆ

POLOŽAJ NACIONALNIH MANJINA U REPUBLICI SRBIJI
TOKOM EPIDEMIJE COVID-19

POLOŽAJ NACIONALNIH MANJINA U REPUBLICI SRBIJI TOKOM EPIDEMIJE COVID-19

Izdavač:

Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM
Kneza Miloša 4, 11103 Beograd
www.yucom.org.rs

Za izdavača:

Katarina Golubović

Priredili:

Velimir Petrović
Milan Filipović
Dragiša Čalić

Lektura:

Ljiljana Korica

Tiraž: 100**Dizajn:**

Ivana Zoranović

Štampa:

Dosije studio

ISBN-978-86-82222-03-3

Publikacija „Položaj nacionalnih manjina u republici Srbiji tokom epidemije covid-19“ nastala je uz finansijsku podršku Bugarske razvojne pomoći. Stavovi izneti u ovoj publikaciji su isključiva odgovornost Komiteta pravnika za ljudska prava – YUCOM, i ne odražavaju nužno stavove Republike Bugarske i Bugarske razvojne pomoći.

POLOŽAJ
**NACIONALNIH
MANJINA**
U REPUBLICI SRBIJI
TOKOM EPIDEMIJE COVID-19

Novembar 2021.

SADRŽAJ

I. UVOD I METODOLOŠKE NAPOMENE	7
II. PRAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA	11
1. Međunarodni pravni okvir	11
2. Domaći pravni okvir	12
III. PRAVO NA OBAVEŠTENOST	15
1. Informisanje na manjinskim jezicima tokom epidemije COVID-19	16
IV. SLOBODA KRETANJA	23
1. Ograničenja slobode kretanja tokom epidemije COVID-19	24
2. Uticaj ograničenja slobode kretanja na položaj Roma	26
V. PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE	29
1. Pravo na pravično suđenje tokom epidemije COVID-19	31
VI. PRAVO NA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU	37
1. Pravo Roma na zdravstvenu zaštitu u podstandardnim naseljima	38
2. Pravo Bošnjaka na zdravstvenu zaštitu u sandžačkim opštinama	42
VII. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	45

I. UVOD I METODOLOŠKE NAPOMENE

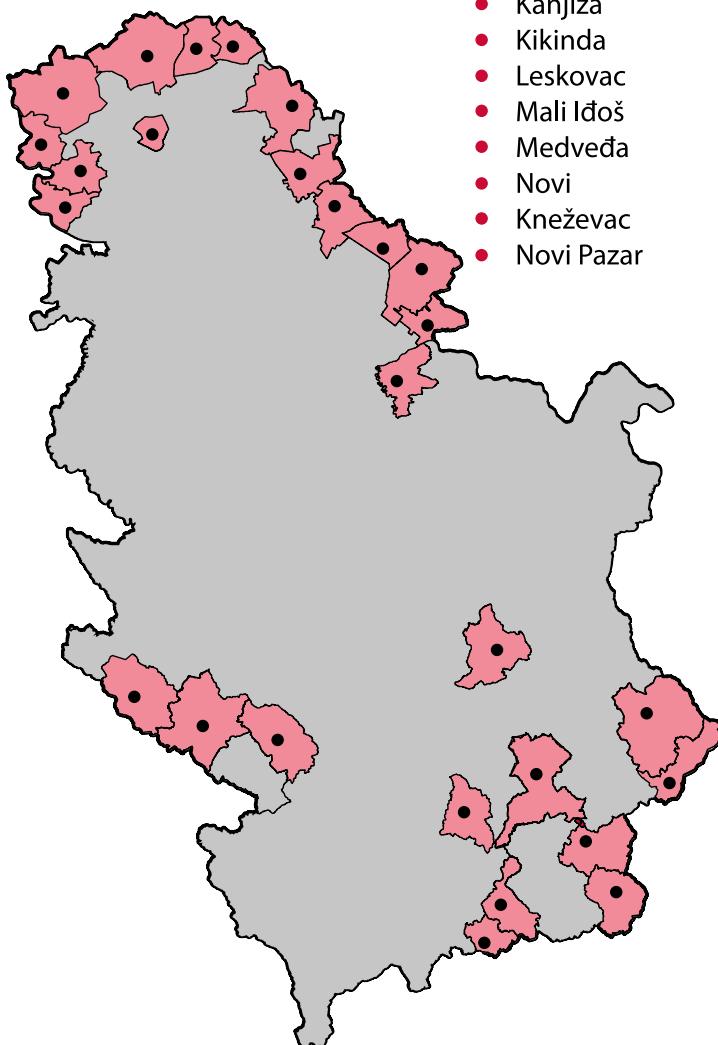
Merama borbe protiv epidemije COVID-19 ograničena su brojna ljudska prava i slobode. Predmet istraživanja ove publikacije je uticaj ovih mera na položaj nacionalnih manjina u 2020. godini. Prilikom istraživanja, naišli smo na dve prepreke. S jedne strane, propisima kojima se uređuje borba protiv epidemije nisu normirane dodatne mere koje bi se posebno odnosile na pripadnika nacionalnih manjina. S druge strane, nacionalna pripadnost se ne registruje u evidencijama organa uprave i sudova sa kojima građani dolaze u kontakt, što otežava procenu uticaja generalnih mera na njihov položaj. Uprkos tome, imajući u vidu uticaj koji upotreba manjinskih jezika može imati na uživanje drugih ljudskih prava, moguće je formulisati objektivne kriterijume na osnovu kojih se posredno može doći do zaključaka. Ljudska prava od posebnog značaja za položaj nacionalnih manjina u kontekstu COVID-19 su: pravo na obaveštenost, pravo na slobodu kretanja, pravo na pravično suđenje i pravo na zdravstvenu zaštitu.

Istraživanje je sprovedeno prikupljanjem podataka - slanjem zahteva za pristup informacijama od javnog značaja odabranim jedinicama lokalne samouprave i analizom druge javno dostupne dokumentacije i istraživanjana temu COVID-19. Izabrane supojedine opštine i gradoviu kojima je manjinski jezik u službenoj upotrebi, a koji su relativno blizu državne granice. Prilikom izbora imalo se u vidu da su mere posebno teško pogodile građane koji su svakodnevno prelazili državnu granicu radi obavljanja sezonskih poslova ili radi stalnog zaposlenja, te da je uglavnom reč o pripadnicima nacionalnih manjina koji žive u blizini granice i kojima je olakšano zaposlenje jer poseduju državljanstvo zemalja EU. Romi su izabrani kao poseban fokus s obzirom na njihov težak položaj, koji je dodatno pogoršan epidemijom COVID-19. Istraživanjem su posebno obuhvaćena pitanja

primene Zakona o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama; dostupnost lokalnih odluka građanima, njihov prevod na manjinske jezike, informisanje građana putem medija na tim jezicima, kao i procesuiranje građana za krivično delo Nepostupanje po zdravstvenim propisima za vreme epidemije. Istraživanje je sprovedeno u 27 jedinica lokalne samouprave¹i 18 sudova² kojima su poslati zahtevi za pristup informacijama od javnog značaja. Odgovorilo je 25 od 27 jedinica lokalne samouprave i 14 od 18 sudova.

-
- 1 Aleksinac, Apatin, Bač, Bela Crkva, Bosilegrad, Bujanovac, Dimitrovgrad, Kanjiža, Kikinda, Leskovac, Mali Iđoš, Medveđa, Novi Kneževac, Novi Pazar, Odžaci, Plandište, Požarevac, Pirot, Preševo, Prijepolje, Sečanj, Sjenica, Sombor, Subotica, Surdulica, Vršac i Žitište.
 - 2 Osnovni sudovi u Aleksincu, Baćkoj Palanci, Bujanovcu, Dimitrovgradu, Kikindi, Lebanu, Leskovcu, Novom Pazaru, Pirotu, Požarevcu, Prijepolju, Senti, Sjenici, Somboru, Subotici, Surdulici, Vršcu i Zrenjaninu.

JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE OBUHVACENE ISTRAŽIVANJEM

- Aleksinac
- Apatin
- Bač
- Bela Crkva
- Bosilegrad
- Bujanovac
- Dimitrovgrad
- Kanjiža
- Kikinda
- Leskovac
- Mali Iđoš
- Medveđa
- Novi
- Kneževac
- Novi Pazar
- Odžaci
- Plandište
- Požarevac
- Pirot
- Preševo
- Prijepolje
- Sečanj
- Sjenica
- Sombor
- Subotica
- Surdulica
- Vršac
- Žitište

II. PRAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA

1. Međunarodni pravni okvir

Najvažniji međunarodni instrumenti za zaštitu i unapređenje prava nacionalnih manjina u Republici Srbiji koji su razmatrani tokom izrade ove analize su: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina i Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima u članu 27 garantuje prava pripadnicima etničkih, verskih i jezičkih manjina. U Opštem komentaru br. 23 Komiteta UN za ljudska prava,³ Komitet skreće pažnju da se pripadnici manjina ne smeju lišiti prava da, u zajednici s drugim članovima svoje grupe, imaju svoj kulturni život, ispovedaju svoju veru i koriste svoj jezik.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina⁴ je prvi sveobuhvatni regionalni međunarodni ugovor i prvi pravno obavezujući međunarodni instrument koji je u celini posvećen zaštiti nacionalnih manjina. Glavna svrha Okvirne konvencije je da spreči međuetničke tenzije i promoviše dijalog u otvorenim i inkluzivnim društvima. Prema tekstu Okvirne konvencije, prava manjina imaju individualnu, socijalnu i kolektivnu dimenziju.

3 Generalni komentar br. 23 (čl. 27), Komitet UN za ljudska prava, 8. april 1994.
Dostupno na: <https://www.refworld.org/docid/453883fc0.html>

4 Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina („Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, br. 6/98).

Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima,⁵ nastala pod okriljem Saveta Evrope, predstavlja doprinos održavanju i razvoju evropskog kulturnog bogatstva i tradicije, kroz zaštitu istorijskih regionalnih i manjinskih jezika. Povelja je jedinstveni međunarodni instrument u ovoj oblasti i ima dopunsку ulogu u Okvirnoj konvenciji. Ratifikacijom se Srbija, između ostalog, obavezala da će obezbediti da, u okviru administrativne jedinice u kojoj živi određeni broj pripadnika nacionalnih manjina, službenici koji dolaze u kontakt sa njima upotrebljavaju jezike na kojima im se građani obraćaju; da građani mogu podnosići molbe i dobiti odgovore na tim jezicima; će osigurati široku upotrebu administrativnih tekstova i formulara, i objavljivanje zvaničnih dokumenata na manjinskim jezicima (čl. 10).

2. Domaći pravni okvir

Pripadnici nacionalnih manjina uživaju sva ljudska prava i slobode koje Ustav garantuje, ali i neka posebna prava. Pripadnicima nacionalnih manjina garantovana su individualna ili kolektivna prava u skladu sa međunarodnim ugovorima (čl. 75, st. 1). Kolektivna prava ostvaruju se u zajednici s drugima. Putem kolektivnih prava, pripadnici nacionalnih manjina učestvuju u odlučivanju ili odlučuju o pitanjima u oblastima koje su posebno značajne za očuvanje njihovog nacionalnog identiteta u oblasti kulture, obrazovanja, obaveštavanja i službene upotrebe jezika i pisma. Ova prava pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju u skladu sa zakonom koji reguliše način njihovog ostvarivanja.

Među posebnim pravima nacionalnih manjina je i pravo na manjinsku samoupravu. Ovo pravo garantuje se u oblastima značajnim za očuvanje nacionalnog identiteta nacionalnih manjina ili za ostvarivanje drugih prava nacionalnih manjina. Pravo na manjinsku samoupravu ostvaruje se u oblastima kulture, obrazovanja, obaveštavanja i službene upotrebe jezika i pisma (st. 3), a realizuje se kroz pravo nacionalnih manjina da formiraju nacionalne savete nacionalnih manjina, kao i da biraju njihove članove.

Ostala prava vezana za nacionalne manjine koje Ustav izričito nabraja su: Zabrana diskriminacije nacionalnih manjina (čl. 76), Ravnopravnost u vođenju javnih poslova (čl. 77), Zabrana nasilne asimilacije (čl. 78), Pravo na očuvanje posebnosti (čl. 79), Pravo na udruživanje i na saradnju sa sunarodnicima (čl. 80) i Razvijanje duha tolerancije (čl. 81).

5 Zакон о ратификацији Европске пovelje о регионалним или мањинским језицима („Слуžбени лист СЦГ- Међunarodни уговори”, бр. 18/2005).

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina⁶ uređuje način ostvarivanja individualnih i kolektivnih prava koja su Ustavom Republike Srbije i potvrđenim međunarodnim ugovorima zajemčena pripadnicima nacionalnih manjina. Zakonom se bliže uređuje i zaštita nacionalnih manjina od svakog oblika diskriminacije u ostvarivanju individualnih prava i sloboda, i obezbeđuje ostvarivanje kolektivnih prava nacionalnih manjina na samoupravu u kulturi, obrazovanju, obaveštavanju i službenoj upotrebi jezika i pisma.

Drugi zakon koji tretira pitanja nacionalnih manjina je Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina.⁷ Član 75. Ustava propisuje da radi ostvarenja prava na samoupravu u kulturi, obrazovanju, obaveštavanju i službenoj upotrebi jezika i pisma, pripadnici nacionalnih manjina mogu izabrati svoje nacionalne savete, u skladu sa Zakonom. Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina uređen je pravni položaj i ovlašćenja nacionalnih saveta nacionalnih manjina u oblasti kulture, obrazovanja, obaveštavanja i službene upotrebe jezika i pisma, postupak izbora nacionalnih saveta, njihovo finansiranje i druga pitanja od značaja za rad nacionalnih saveta.

Ostali zakoni koji posebno tretiraju prava nacionalnih manjina u RS su Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisama⁸ i Zakon o lokalnoj samoupravi.⁹ Zakon o lokalnoj samoupravi propisuje da se u mešovitim jedinicama lokalne samouprave¹⁰ osniva Savet za međunacionalne odnose kao samostalno radno telo, koje čine predstavnici srpskog naroda i nacionalnih manjina. Uloga Saveta je da razmatra pitanja ostvarivanja, zaštite i unapređivanja nacionalne ravnopravnosti (čl. 98).

-
- 6 Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina („Službeni list SRJ”, br. 11/2002, „Službeni list SCG”, br. 1/2003 - Ustavna povelja i „Službeni glasnik RS”, br. 72/2009 - dr. zakon, 97/2013 - odluka US i 47/2018).
 - 7 Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina („Službeni glasnik RS”, br. 72/2009, 20/2014 - odluka US, 55/2014 i 47/2018).
 - 8 Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisama („Službeni glasnik RS”, br. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 - dr. zakon, 30/2010, 47/2018 i 48/2018 - ispr.).
 - 9 Zakon o lokalnoj samoupravi („Službeni glasnik RS”, br. 129/2007, 83/2014 - dr. zakon, 101/2016 - dr. zakon i 47/2018).
 - 10 Zakon propisuje da mešovite jedinice lokalne samouprave čini 5% pripadnika jedne nacionalne manjine ili 10% pripadnika više nacionalnih manjina u odnosu na ukupni broj stanovnika, prema poslednjem popisu stanovništva u Republici Srbiji.

III. PRAVO NA OBAVEŠTENOST

Pravo na obaveštenost je garantovano članom 51 Ustava RS. Svako ima pravo da istinito, potpuno i blagovremeno bude obaveštavan o pitanjima od javnog značajai sredstva javnog obaveštavanja su dužna da to pravo poštuju. Svako ima pravo na pristup podacima koji su u posedu državnih organa i organizacija kojima su poverena javna ovlašćenja, u skladu sa zakonom.

U Republici Srbiji izmenama i dopunama Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisama¹¹ 2010. godine, Zakon je usaglašen sa Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, nakon čega je u mnogobrojnim opštinama ili naseljima u okviru jedne opštine došlo do uvođenja manjinskih jezika u službenu upotrebu (zajedno sa srpskim jezikom i ciriličkim pismom koji su u službenoj upotrebi u celoj Srbiji). Zakon propisuje da su jedinice lokalne samouprave obavezne da svojim statutom uvedu u ravnopravnu službenu upotrebu jezik i pismo nacionalne manjine, ukoliko procenat pripadnika te nacionalne manjine u ukupnom broju stanovnika na njenoj teritoriji dostiže 15% prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva. Osim navedene obaveze, čl. 11, st. 1. Zakona navodi da na teritoriji jedinice lokalne samouprave gde tradicionalno žive pripadnici nacionalnih manjina, njihov jezik i pismo može biti u ravnopravnoj službenoj upotrebi.

Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima propisuje obavezu za zemlje članice da se na regionalnim ili manjinskim jezicima objave najznačajniji nacionalni zakonodavni tekstovi, a posebno oni koji se tiču lica koja koriste ove jezike. Prema tekstu Povelje koji se odnosi na lokalne vlasti na čijoj teritoriji određeni broj stanovnika koristi regionalne ili manjinske jezike, države članice imaju obavezu da odobre ili ohrabre lokalnim vlastima da objavljuju svoj zvanični dokument na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima.

11 Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisama („Službeni glasnik RS”, br. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 - dr. zakon, 30/2010, 47/2018 i 48/2018 - ispr.).

Radi stvaranja pravne osnove za ispunjavanje obaveze iz člana 9, stav 3 Evropske povelje, Izmenama i dopunama Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina¹² uređena je materija prevođenja i objavljivanja zbirke prečišćenih tekstova najznačajnijih zakona Republike Srbije (čl. 11a), kao i objavljivanja propisa autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave na jezicima nacionalnih manjina (čl. 11b). Iako se navedenim odredbama obezbeđuje kvalitet rešenja o objavljinju propisa pokrajine i jedinice lokalne samouprave na jezicima nacionalnih manjina, prema izveštajima o sprovođenju AP za ostvarivanje prava nacionalnih manjina¹³ nema podataka da su određeni zakonski propisi i prevođeni.

1. Informisanje na manjinskim jezicima tokom epidemije COVID-19

Zdravlje ljudi tokom epidemije ne zavisi isključivo od dostupne zdravstvene nege. Zavisi i od pristupa blagovremenim i tačnim informacijama o prirodi zdravstvenog rizika i načinima na koje pojedinci mogu da zaštite sebe, svoju porodicu i zajednicu. Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti¹⁴ u članu 17 definiše informisanje zdravstvenih radnika i stanovništva, kao jednu od posebnih mera zaštite stanovništva. Članom 49 ova mera je bliže definisana: „Zavodi, odnosno instituti za javno zdravlje obavezni su da informišu zdravstvene radnike i stanovništvo o razlozima i načinu sprovođenja posebnih mera za suzbijanje i sprečavanje zaraznih bolesti, a posebno u slučajevima kada je potrebna saradnja zdravstvenih radnika i stanovništva u sprovođenju posebnih mera za suzbijanje i sprečavanje zaraznih bolesti.”

Agencija Ujedinjenih nacija za osnaživanje žena i rodnu ravноправност (UN WOMEN) i Prevodioci bez granica izradili su vodič COVID-19: Kako uključiti marginalizovane i ranjive ljudе u komunikaciju o rizicima i angažovanju zajednice.¹⁵ Kao jedna od najugroženijih društvenih grupa izdvojene su i etničke manjine, najviše zbog nemogućnosti pristupa zdravstvenim uslugama i napuštanja pogodjenog područja, kao i zbog moguće stigmatizacije i diskriminacije u vezi sa

12 Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina („Službeni list SRJ”, br. 11/2002, „Službeni list SCG”, br. 1/2003 - Ustavna povelja i „Službeni glasnik RS”, br. 72/2009 - dr. zakon, 97/2013 - odluka US i 47/2018). Dostupno na: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_prava_i_sloboda_nacionalnih_manjina.html

13 Izveštaj 3/2018 o sprovođenju Aktionog plana za ostvarivanje prava nacionalnih manjina, Kancelarija za ljudska i manjinska prava.

14 Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službeni glasnik RS”, br. 15/2016, 68/2020 i 136/2020).

15 UN WOMAN i Prevodioci bez granica COVID-19: Kako uključiti marginalizovane i ranjive ljudе u komunikaciju o rizicima i angažovanju zajednice, 2020. Dostupno na: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/COVID-19_CommunityEngagement_130320.pdfc

ostvarivanjem prava na zdravstvenu zaštitu. Jedna od mera za prevazilaženje ovih problema jeste i prevođenje informacija o COVID-19 na lokalne jezike.

Problem dostupnosti informacija na početku pandemije COVID-19 i uvođenja mera bio je prisutan i na globalnom nivou. Propisi kojima su građani u Srbiji nametana nova ograničenja i obaveze menjani su skoro svakodnevno, dok poruke koje su državne vlasti slale često nisu bile dovoljno jasne. Nepripremljenost i neodlučnost u odabiru mera, dovele su do inflacije propisa koji su ograničavali ljudskih prava. Samo u toku vanrednog stanja u Srbiji doneto je skoro 138 različitih propisa u formi zakona, odluka, uredbi, zaključaka i naredbi. Odluka o proglašenju bolesti COVID-19 izazvane virusom SARS-CoV-2, menjana je čak 27 puta u periodu od marta do septembra 2020. godine. Na samom početku vanrednog stanja, čak je i pravnicima bilo teško da prate česte izmene propisa.

Informisanje tokom trajanja epidemije virusa SARS CoV-2 obeležila je globalna pretrpanost informacijama, što je otežalo procenu verodostojnosti različitih izvora informisanja. Građani u Srbiji informisani su putem medija - konferencija za štampu koje su se svakodnevno održavale, a uspostavljeni su i centri za informisanje o virusu. Institut za javno zdravlje je dva puta dnevno saopštavao broj testiranih, odnosno obolelih građana, a jednom dnevno se saopštavao i broj preminulih od posledica virusa. Ni na jednoj internet stranici Vlade Republike Srbije nisu bile dostupne informacije na jezicima nacionalnih manjina.¹⁶ Izuzetak koji potvrđuje pravilo je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, koje je u saradnji sa Nacionalnim savetima nacionalnih manjina, u toku jula 2021. godine započelo društveno odgovornu kampanju za imunizaciju protiv COVID-19. Svi materijali prevedeni su na 19 jezika u saradnji sa 23 nacionalne manjine koje žive u Srbiji.¹⁷

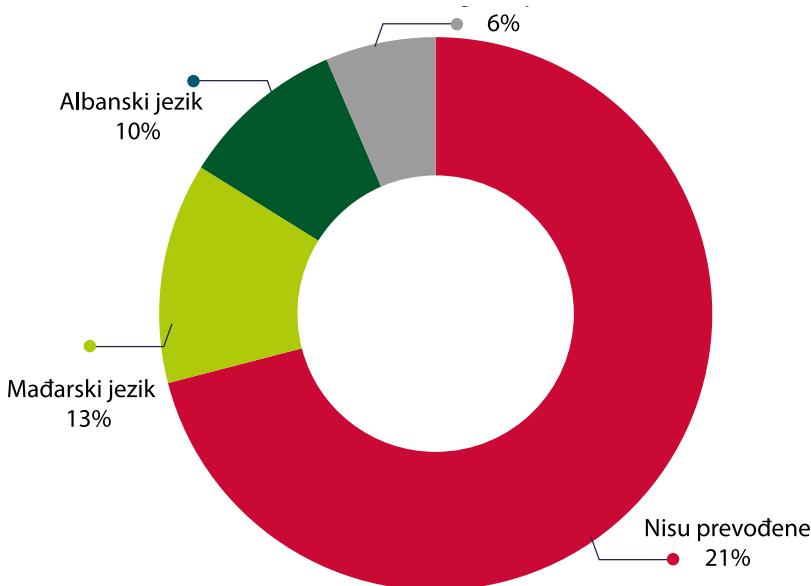
Zbog navedenih problema, građani često nisu imali blagovremene i tačne informacije o svojim pravima i obavezama (Da li je penzionerima dozvoljeno da idu u prodavnicu? U koliko časova počinje policijski čas? Da li je dozvoljeno izvoditi kućne ljubimce?)... U situaciji u kojoj je nepridržavanje mera kažnjivo višegodišnjim zatvorskim kaznama, neinformisani građani nisu rizikovali samo svoje zdravlje, već i svoju slobodu. Kada je reč o pravu na obaveštenost, vanredne situacije dodatno naglašavaju i strukturne probleme sa kojima se pripadnici ranjivih grupa svakodnevno suočavaju. Za Rome koji nemaju pristup tradicionalnim medijima ili su nepismeni, adekvatno informisanje podrazumeva i neposredan rad u zajednici, a za pripadnike nacionalnih manjina i informisanje na manjinskim jezicima.

16 Prof. dr Marijana Pajvančić, prof. dr Nevena Petrušić, Sanja Nikolin, Aleksandra Vladislav-Jević, Višnja Baćanović Rodna analiza odgovora na COVID-19 u Republici Srbiji, Misija OEBS-a u Srbiji i Ženska platforma za razvoj Srbije 2014-2020. Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/9/459391.pdf>

17 Vidi: <https://www.minljmpdd.gov.rs/lat/aktuelnosti-vesti.php>

YUCOM je prikupio podatke od jedinica lokalne samouprave o merama koje su opštine i gradovi donosili tokom trajanja epidemije na njihovoj teritoriji. Istraživanje je pokazalo postojanje problema i kada je reč o informisanju građana većinskog naroda o ograničenjima u vezi sa COVID-19, koji je naročito bilo izražen kada su u pitanju nacionalne manjine. Informisanje na lokalnom nivou je neujednačeno, a u manjim jedinicama lokalne samouprave nedostaju informacije o situaciji u lokalnoj sredini, merama koje preduzimaju javne vlasti, a posebno lokalna samouprava u okviru svojih nadležnosti. Ovakva situacija je posebno ugrožavala nacionalne manjine zbog nedostupnosti informacija na manjinskim jezicima. Odluke jedinica lokalne samouprave usvojene nakon proglašenja epidemije SARS-CoV-2 virusa (COVID-19), a u vezi sa primenom Zakona o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama¹⁸ bile su dostupne građanima putem: službenih listova, zvaničnih sajtova opštine/grada, oglasne table i sredstava javnog informisanja.

Prevođenje odluka JLS na manjinske jezike

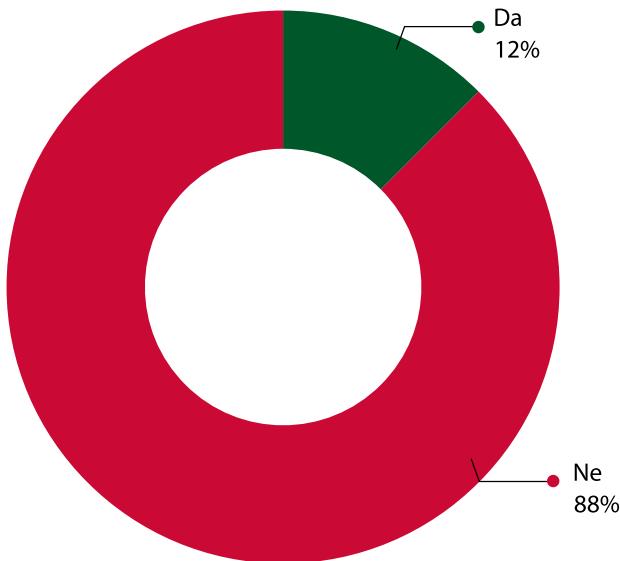

U najvećem broju (71%) JLS su se izjasnile da se odluke nisu prevodile na jezike nacionalnih manjina, dok se 29% JLS izjasnilo da su odluke prevođene.

18 Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama („Službeni glasnik RS“, br. 87/2018).

Od JLS koje su odgovor dostavile, dve opštine su odluke prevodile na bugarski jezik (Bosilegrad i Dimitrovgrad), tri JLS su odluke prevodile na albanski jezik (Bujanovac, Preševo, Medveđa), i četiri JLS su odluke prevodile na mađarski jezik (Surđulica, Novi Kneževac, Mali Iđoš i Kanjiža).

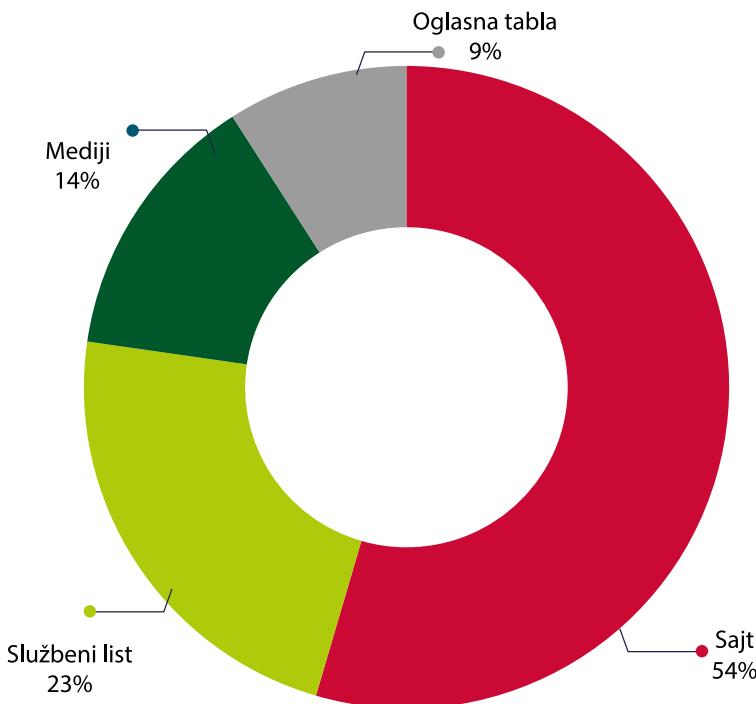
Upotreba manjinskih jezika za informisanje građana
o ograničenjima u vezi sa COVID-19

Na pitanje gde su objavljivane odluke lokalne samouprave u vezi sa COVID-19, odgovorio je samo deo opština (16): na sajtu opštine (12), u službenom listu (5), u medijima (3) i na oglasnim tablama (2). Samo jedna lokalna samouprava je navela da je organizovala konferenciju za novinare. Na pitanje da li su informisali građane o ograničenjima, manji deo onih koji su odgovorili pozitivno navodi i način na koji su to učinili, uglavnom putem medija, a samo u jednom slučaju i putem društvenih mreža. U dva slučaja je navedeno su građani o ograničenjima obavešteni i preko medija koji emituju program na jezicima nacionalnih manjina. Pre svega, ovi podaci govore o nedostatku kapaciteta ili svesti lokalnih samouprava o obavezi informisanja građana o svom radu na jezicima koji su u službenoj upotrebi. Službeni list i oglasna tabla opštine dostupni su veoma ograničenom krugu lica. Lako je sajt opštine svakako bolji način za informisanje građana, građani ga ne posećuju redovno, a isključuje i starija lica koja ne upotrebljavaju kompjuter ili internet. Zabrinjavajuće

je da su samo 3 opštine koristile tradicionalne medije za širenje informacija o merama suzbijanja COVID-19, a samo jedna i društvene mreže. Samo 37% opština ima i zvanične internet prezentacije na jezicima nacionalnih manjina. Najbrojniji su mađarski (5), albanski (3), bugarski (2), a postoje i sajtovi na hrvatskom i bosanskom. Zanimljivo je i da je deo sajta opština Bač¹⁹ na kineskom i arapskom jeziku, ali ne i na mađarskom i slovačkom jeziku koji su u službenoj upotrebi u ovoj opštini.

Mesto objavljuvanja odluka JLS o COVID-19

IV. SLOBODA KRETANJA

Sloboda kretanja je garantovana članom 39 Ustava RS. Svako ima pravo da se slobodno kreće i nastanjuje u Republici Srbiji, da je napusti i da se u nju vrati. Sloboda kretanja i nastanjivanja i pravo da se napusti Republika Srbija mogu se ograničiti zakonom, ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka, zaštite javnog reda i mira, sprečavanja širenja zaraznih bolesti ili odbrane Republike Srbije.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima u članu 12 i Evropska konvencija o ljudskim pravima u članu 2 Protokola br 4, takođe propisuju da se zbog zaštite javnog zdravlja sloboda kretanja može ograničiti zakonom.

Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti²⁰ propisuje posebne mere za sprečavanje širenja zaraznih bolesti kojima se ograničava sloboda kretanja: izolacija, kućna izolacija, zdravstveni nadzor i karantin, karantin u kućnim uslovima, preventivna mera ograničavanja slobode kretanja licima u kolektivnom smeštaju (čl. 26-31.b).

Zakon o policiji²¹ u članu 51 predviđa da „Ministar može naredbom da naloži Policiji, radi zaštite zdravlja i života ljudi da privremeno ograniči ili zabrani kretanje na određenim objektima, određenim područjima ili na javnim mestima. Navedene mere moraju biti oročene, a mogu da traju dok traju razlozi zbog kojih su određene“. U članu 89 istog Zakona predviđeno je da je „policajski službenik, na osnovu odluke direktora policije ili načelnika policijske uprave odnosno lica koje oni za to ovlaštete, ovlašćen da privremeno ograniči slobodu kretanja i zadržavanja lica na

20 Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službeni glasnik RS“, br. 15/2016, 68/2020 i 136/2020).

21 Zakon o policiji („Službeni glasnik RS“, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018).

određenom prostoru ili u objektu, ili da lica udalji sa prostora ili iz objekta", u slučajevima ugrožavanja bezbednosti izazvanog epidemijama dok takvo ugrožavanje traje.

1. Ograničenja slobode kretanja tokom epidemije COVID-19

Pravo na slobodu kretanja je tokom vanrednog stanja bilo ograničeno na više načina. Neposredno po uvođenju vanrednog stanja, Vlada je usvojila Uredbu o merama za vreme vanrednog stanja,²² koja propisuje mogućnost da se privremeno ograniči ili zabrani kretanje licima na javnim mestima. Naredba o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji Republike Srbije²³ doneta je 18. marta 2020. godine, a u narednom periodu menjana je čak 5 puta. Prestala je da važi 9. aprila 2020. godine.

Ovom Naredbom je licima starijim od 65 godina u naseljenim mestima preko 5000 stanovnika, kao i licima starijim od 70 godina u naseljenim mestima do 5000 stanovnika, u potpunosti zabranjeno kretanje na javnim mestima, odnosno van stanova, prostorija i objekata za stanovanje u stambenim zgradama i izvan domaćinstva, dok se ostalim licima kretanje zabranjuje od 20 časova uveče do 5 časova ujutro. Mere su progresivno pooštravane i tokom trajanja vanrednog stanja u više navrata su uvođeni duži policijski časovi. Licima sa razvojnim teškoćama i autizmom, kao i vlasnicima kućnih ljubimaca je omogućen vremenски ograničen izlazak. Najduži policijski čas u kontinuitetu (84 sati) uveden je radi sprečavanja okupljanja vernika u crkvama na Uskrs.

Pravo na kretanje bilo je ograničeno i samom Odlukom o proglašenju bolesti COVID-19 izazvane virusom SARS-CoV-2 zaraznom bolešću.²⁴ Odlukom je

22 Uredba o merama za vreme vanrednog stanja („Službeni glasnik RS”, 31/20–3, 36/20–3, 38/20–3, 39/20–3, 43/20–3, 47/20–3, 49/20–3, 53/20–3, 56/20–3, 57/20–11, 58/20–3 i 60/20–5).

23 Naredba je prestala da važi 9. aprila 2020. godine. („Službeni glasnik RS”, br. 34 od 18. marta 2020, 39 od 21. marta 2020, 40 od 22. marta 2020, 46 od 28. marta 2020, 50 od 3. aprila 2020).

24 Odluka o proglašenju bolesti COVID-19 izazvane virusom SARS-CoV-2 zaraznom bolešću („Službeni glasnik RS”, br. 23 od 10. marta 2020, 24 od 11. marta 2020, 27 od 13. marta 2020, 28 od 14. marta 2020, 30 od 15. marta 2020, 32 od 16. marta 2020, 35 od 18. marta 2020, 37 od 19. marta 2020, 38 od 20. marta 2020, 39 od 21. marta 2020, 43 od 27. marta 2020, 45 od 28. marta 2020, 48 od 31. marta 2020, 49 od 1. aprila 2020, 59 od 22. aprila 2020, 60 od 24. aprila 2020, 66 od 7. maja 2020, 67 od 8. maja 2020, 72 od 12. maja 2020, 73 od 13. maja 2020, 75 od 15. maja 2020, 76 od 21. maja 2020, 84 od 12. juna 2020, 98 od 10. jula 2020, 100 od 16. jula 2020, 106 od 7. avgusta 2020, 107 od 14. avgusta 2020, 108 od 20. avgusta 2020, 116 od 16. septembra 2020).

omogućeno da nadležni organi privremeno zabrane, odnosno ograniče ulazak i kretanje licima koja dolaze iz virusom pogodjenih zemalja i regiona koji su takštivno nabrojani u odluci. Ova Odluka pretrpela je brojne izmene, u smislu načina, vremena i mesta vršenja izolacije (izolacija u kućnim uslovima, izolacija na osnovu usmenog rešenja, izolacija u karantinu, izolacija u posebnim objektima itd.).

Dopunom od 22. aprila 2020. godine, Odlukom su ublažene mere zbrane i ograničenja kretanja tako što se iste ne primenjuju na domaće državljane i strane državljane koji obavljaju poljoprivredne radove i imaju poljoprivredno zemljište na teritoriji susedne države, a koji su dužni da prelazak državne granice prijave Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Takođe, ne primenjuju se ni na domaće državljane koji su zaposleni na teritoriji susedne države, kao ni na strane državljane zaposlene na teritoriji Republike Srbije sa regulisanom radnom dozvolom. Izmenama od 24. aprila precizirano je da se svojstvo ovih lica dokazuje posedovanjem dokaza o vlasništvu nad poljoprivrednim zemljištem ili izjavom vlasnika poljoprivrednog zemljišta da lice obavlja poljoprivredne radove na njegovom zemljištu, odnosno dokumentom o radnom angažovanju kada je reč o strancima zaposlenim u Srbiji, odnosno našim državljanima zaposlenim u inostranstvu.

Ove mere su imale poseban uticaj napolozaj pripadnika nacionalnih manjinakoži žive u pograničnim područjima. Zbog povezanosti sa matičnim državama kroz porodične odnose ili obavljanje neke ekomske delatnosti u susednoj državi, sloboda kretanja je za njih predstavljala pitanje od izuzetne važnosti. Zatvaranjem granica, stanovnicima pograničnih područja je često bilo ograničeno i pravo na rad jer su bili onemogućeni da obavljaju ekomske i poljoprivredne poslove, a samim tim obezbedeadekvatne ekomske i životne uslove. Evropska unija je vrlo brzo, već na početku krize, shvatila značaj prekograničnih i sezonskih radnika, kako za borbu protiv COVID-19, tako i za ekonomiju zemalja pogodjenih pandemijom. Postupajući po rezoluciji Evropskog parlamenta o zaštiti prekograničnih i sezonskih radnika²⁵ od 19. juna 2020. godine, Evropska komisija je 16. jula 2020. godine²⁶ izdala dopunu Smernica o uživanju slobode kretanja radnika tokom epidemije COVID-19²⁷ od 30. marta 2020. godine, koja je dodatno pojasnila položaj ove dve kategorije radnika. Nakon početnih prepreka, izmena-

25 Rezolucija 2020/2664(RSP) o evropskoj zaštiti prekograničnih i sezonskih radnika u kontekstu COVID-19 krize, Evropski parlament, 19. juna 2020. godine. Dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0176_EN.html

26 Smernice o slobodnom kretanju prekograničnih i sezonskih radnika, Evropska komisija, 16. jul 2020. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/guidelines_on_seasonal_workers_in_the_eu_in_the_context_of_the_covid-19_outbreak_en.pdf

27 Smernice o uživanju slobode kretanja radnika tokom epidemije COVID-19, Evropska komisija, 30.mart 2020. Dostupno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XC0330\(03\)&from=GA](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XC0330(03)&from=GA)

ma Odluke o proglašenju bolesti COVID-19, od 22. aprila 2020. godine, stanovniči pograničnih područja, koji su u velikom broju pripadnici nacionalnih manjina, dobili su mogućnost da se slobodno kreću i obavljaju rad u matičnoj državi, uz prethodno pribavljenu dozvolu.

2. Uticaj ograničenja slobode kretanja na položaj Roma

Prema procenama, u Srbiji se sakupljanjem sekundarnih sirovina bavi oko 150.000 lica.²⁸ Za oko 10.000 porodica, odnosno oko 55.000 lica ova delatnost je jedini izvor prihoda, dok je za otprilike 100.000 lica sakupljanje sekundarnih sirovina dodatni izvor prihoda.

Prema nezvaničnoj statistici, najveći deo sakupljača sekundarnih sirovina pripada najsiromašnijim slojevima romske populacije (interno raseljeni Romi/stanovnici neformalnih, podstandardnih naselja).²⁹ Proglašenjem vanrednog stanja i zabranom kretanja koja je u nekoliko navrata trajala i po 84 sati, sakupljači sekundarnih sirovina su se suočili sa gubitkom svih ili najvećeg dela prihoda i sa nemogućnošću zadovoljenja osnovnih životnih potreba, kako sopstvenih tako i članova svoje porodice.

Prema polnoj strukturi radnika Roma, muškarci su ti koji češće rade i to uglavnom neformalno. Retki su stalno zaposleni, a i kada jesu, rade u gradskim komunalnim preduzećima. Neformalni rad muškaraca je sakupljanje sekundarnih sirovina, prodaja na pijaci, čišćenje tavana i podruma i pomoć pri težim fizičkim poslovima u domaćinstvima. Kada žene rade neformalno, pomažu muškarcima u prodaji na pijaci, sakupljanju sekundarnih sirovina ili sakupljaju vosak na grobljima i pretapaju ga u nove sveće i prodaju ih.³⁰

28 Sarita Bradaš, Mario Reljanović, Ivan Sekulović, *Uticaj epidemije COVID -19 na položaj i prava radnika i radnika u Srbiji uz poseban osvrт na radnike i radnice na prvoj liniji i u neformalnoj ekonomiji i višestruko pogodene kategorije*, Fondacija Centar za demokratiju (FCD) Beograd, jun/jul 2020, str. 43. Dostupno na: <https://serbia.un.org/sites/default/files/2020-09/UTICAJ%20EPIDEMIJE%20COVID-19%20NA%20POLO%C5%BDAJ%20%20%20PRAVA%20RADNICA%20%20RADNIKA%20U%20SRBIJI%20OHRFC%202020.pdf>

29 Sarita Bradaš, Mario Reljanović, Ivan Sekulović, ibid.

30 Prof. dr. Marijana Pajvančić, prof. dr. Nevena Petrušić, Sanja Nikolin, Aleksandra Vladislavljević, Višnja Baćanović, *Rodna analiza odgovora na COVID-19 u Republici Srbiji*, Misija OEBS-a u Srbiji i Ženska platforma za razvoj Srbije 2014-2020. Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/9/459391.pdf>

Za razliku od država u regionu, nijedna mera podrške privredi i stanovništvu koja je usvojena u Republici Srbiji za vreme vanrednog stanja nije bila posebno usmerena ka radnicima u neformalnoj ekonomiji, niti ima nagoveštaja da će neformalni radnici biti prepoznati u propisima ili strateškim dokumentima kao kategorija kojoj je neophodno pružiti sistemsku podršku i pomoć.³¹ Iako je tokom 2020. godine država dodelila jednokratnu pomoć u iznosu od 100 evra za sve punoletne građane, a u toku 2021. godine 80 evra kroz tranše za građane koji se prijave za pomoć, za najsiromašnije građane nisu najavljene niti donete specifične mere.³²

31 Sarita Bradaš, Mario Reljanović, Ivan Sekulović, *ibid.*

32 *Ibid.*

V. PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Članom 32 Ustava RS garantovano je pravo na pravično suđenje. Svako ima pravo da nezavisan, nepristrasan i zakonom već ustanovljen sud, pravično i u razumnom roku, javno raspravi i odluči o njegovim pravima i obavezama, osnova-nosti sumnje koja je bila razlog za pokretanje postupka, kao i o optužbama protiv njega.Svakome se jemči pravo na besplatnog prevodioca, ako ne govori ili ne ra-zume jezik koji je u službenoj upotrebi u sudu i pravo na besplatnog tumača, ako je slep, gluvi ili nem.Javnost se može isključiti tokom čitavog postupka koji se vodi pred sudom ili u delu postupka, samo radi zaštite interesa nacionalne bezbed-nosti, javnog reda i morala u demokratskom društvu, kao i radi zaštite interesa maloletnika ili privatnosti učesnika u postupku, u skladu sa zakonom.

Zakonik o krivičnom postupku propisuje da se okrivljenom postav-lja branilac po službenoj dužnosti u slučajevima u kojima je obavezna odbrana, ukoliko okrivljeni nema branioca (čl. 76, st. 1). Okrivljenom koji prema svom imo-vinskom stanju ne može da plati nagradu i troškove branioca, postaviće se na njegov zahtev branilac iako ne postoje razlozi za obaveznu odbranu, ako se kri-vični postupak vodi za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora preko tri godine ili ako to nalažu razlozi pravičnosti (čl. 77, st.1).

ZKP takođe propisuje da stranke, svedoci i druga lica koja učestvuju u postupku imaju pravo da u toku postupka upotrebljavaju svoj jezik i pismo. Ako se postupak ne vodi na njihovom jeziku i ako, nakon pouke o pravu na prevođe-nje, ne izjave da znaju jezik na kome se postupak vodi i da se odriču prava na pre-vođenje, obezbediće im se, na teret budžetskih sredstava, prevođenje onoga što oni ili drugi iznose, kao i prevođenje isprava i drugog pisanog dokaznog materija-la (čl. 11). ZKP takođe propisuje i da pravo okrivljenog da u najkraćem roku, a uvek pre prvog saslušanja, podrobno i na jeziku koji razume bude obavešten o delu

koje mu se stavlja na teret, o prirodi i razlozima optužbe, kao i da sve što izjavi može da bude korišćeno kao dokaz u postupku (čl. 68, st. 1, tač. 1). Uhapšeni ima pravo da odmah na jeziku koji razume bude obavešten o razlogu hapšenja (čl. 69, st. 1, tač. 1). Ukoliko je optuženom, braniocu, oštećenom ili privatnom tužiocu, protivno njegovom zahtevu, uskraćeno da na glavnom pretresu upotrebljava svoj jezik i da na svom jeziku prati tok glavnog pretresa, reč je o bitnoj povredi odredaba krivičnog postupka (čl. 438, st. 1, tač. 5) koja predstavlja osnov za izjavljivanje žalbe na presudu.

Korpus prava na pravično suđenje, pored istoimenog prava garantovanog članom 32 Ustava čine idruga ljudska prava zajemčena ovim dokumentom, koja se odnose na prava lica lišenih slobode i prava okriviljenih. Jedno od tih prava je i Pravo na pravnu sigurnost u kaznenom pravu (čl. 34). Pravo na pravnu sigurnost u kaznenom pravu garantuje da se niko ne može oglasiti krivim za delo koje, pre nego što je učinjeno, zakonom ili drugim propisom zasnovanim na zakonu nije bilo predviđeno kao kažnjivo, niti mu se može izreći kazna koja za to delo nije bila predviđena. Dodatno, navodi se da se kazne određuju prema propisu koji je važio u vreme kad je delo učinjeno, izuzev kad je kasniji propis povoljniji za učinjoca, kao i to da se krivična dela i krivične sankcije određuju zakonom. Ovaj članjemči pretpostavku nevinosti i primenu načela *ne bis in idem*, te se navodi da se svako smatra nevinim za krivično delo dok se njegova krivica ne utvrdi pravnosnažnom odlukom suda. Niko ne može biti gonjen niti kažnjen za krivično delo za koje je pravnosnažnom presudom oslobođen ili osuđen, ili za koje je optužba pravnosnažno odbijena ili postupak pravnosnažno obustavljen.

Zajedničko za ovaljudska prava je to da Ustav ne dozvoljava njihovo ograničenje čak ni u slučaju vanrednog i ratnog stanja. Nakon proglašenja epidemije uvođenja vanrednog stanja,³³ prava i obaveze građana u sudskim postupcima su uređivana odlukama, preporukama i aktima Vlade i nadležnih ministarstava. Za vreme trajanja vanrednog stanja održavana su samo suđenja koja ne trpe odlaganja.³⁴ Kako bi se umanjila šteta zbog uvedenih ograničenja po prava građana, tokom vanrednog stanja su prestali da teku rokovi u krivičnoj, prekršajnoj, građanskoj i upravnoj materiji.³⁵

Uvezi sa uvođenjem vanrednog stanja i merama suzbijanja COVID-19, Ustavnom суду RS podneto je desetine inicijativa za ocenu ustavnosti, ali je ovaj sud većinu odbacio kao očigledno neosnovane.³⁶ Jedini put kada je Ustavni sud

33 Odluka o proglašenju vanrednog stanja („Službeni glasnik RS”, br. 29 od 15. marta 2020).

34 Zaključak Visokog saveta sudstva od 18. marta 2020. godine.

35 Uredba o rokovima u sudskim postupcima za vreme vanrednog stanja proglašenog 15. marta 2020. godine;

36 Odluka Ustavnog суда br. ILo-42/2020 od 22. maja 2020. godine.

Dostupno na: <http://www.ustavni.sud.rs/page/predmet/sr-Latn-CS/16219/?NOLAYOUT=1>

ušao u suštinu i cenio ustavnost osporenog akta bila je odluka kojom je proglašio protivustavnom Uredbu o merama u vanrednom stanju i Uredbu o prekršaju za kršenje naredbe Ministarstva unutrašnjih poslova o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji Republike Srbije, i to u delu kojim se derogira primena načela *ne bis in idem*.³⁷ Ovim uredbama je bilo omogućeno vođenje i krivičnog i prekršajnog postupka zbog kršenja obavezne samoizolacije, što je u očiglednoj suprotnosti sa Pravom na pravnu sigurnost u kaznenom pravu.

1. Pravo na pravično suđenje tokom epidemije COVID-19

1.1. Pravo na pravnu sigurnost u kaznenom pravu

Komitetu pravnika za ljudska prava obraćali su se građani radi dobijanja pravne pomoći u vezi sa krivičnim postupcima pokrenutim protiv njih zbog kršenja mere obavezne izolacije u kućnim uslovima. Većina ovih lica tvrdila je da nije informisana o svojim obavezama, odnosno da im nije uručeno pismeno ili saopšteno usmeno rešenje prilikom prelaska državne granice. Obraćali su nam se i građani koji su obavljali sezonske poslove u susednim državama ili su svakodnevno prelazili državnu granicu radi obavljanja posla. Deo građana je bio sprečen da prelazi granicu i nastavi zaposlenje, a deo je nakon zatvaranja državne granice ostao zarobljen bez dovoljno sredstava za smeštaj i ishranu. Često je reč bila o pripadnicima nacionalnih manjina koji su zbog posedovanja dvojnog državljanstva i EU pasoša lakše dolazili do zaposlenja u susednim državama. Takođe, dešavalo se da građani dobijaju različite i oprečne informacije od sanitarnе inspekcije koja je izricala meru i policije koje je pratila poštovanje mera. Veliki broj građana je o svojoj obavezi saznao tek nakon prvog poziva policije, koja je zvala kako bi proverila da li se građani nalaze kod kuće. Česta promena propisa o obavezi samoizolacije, razlike u zavisnosti od države iz koje građani dolaze, neinformisanje građana na granici i putem medija doveli su ih u stanje pravne nesigurnosti. Ovaj rizik je posebno pogodio pripadnike nacionalnih manjina, imajući u vidu uočene nedostatke u pogledu informisanja građana o merama protiv COVID-19 na manjinskim jezicima.

Komitet pravnika za ljudska prava je, identifikujući ovo kao sistemski problem, apelovao na Krizni štab Vlade Republike Srbije, da se način uručenja usmenih rešenja uskladi sa Zakonom o opštem upravnom postupku, ističući da građani kojima se izriču mere moraju biti obavešteni o sledećem: na koja lica se mere odnose, koji su razlozi za sprovođenje mera, o pravima i obavezama lica nad kojima se mere sprovode, trajanju mera i kao i o pravu na pravni lek. Ubrzo

37 Odluka Ustavnog suda br. IUs-44/2020 od 17. septembra 2020. godine.

Dostupno na: <http://www.ustavni.sud.rs/page/predmet/sr-Cyril-CS/16517/?NOLAYOUT=1>

nakon ovog apela, javili su nam se građani koji su dobili Obaveštenje o usmenom rešenju od Ministarstva zdravlja prilikom ulaska u zemlju, koje je sadržalo sve informacije koje se odnose na prava građana.

1.2. *Upotreba manjinskih jezika u krivičnim postupcima*

Istraživanje je pokazalo da ni jedan od sudova obuhvaćenih istraživanjem nema internet stranicu na nekom od manjinskih jezika koji su u službenoj upotrebi u opština u njihovoj nadležnosti, a svega 6 ima mogućnost izbora latiničnog pisma. Sajt Visokog saveta sudstva osim srpskog jezika ima stranicu samo na engleskom jeziku. Ovo znači da niz važnih odluka ovog tela o postupanju sudova tokom COVID-19 i rokovima nije bio dostupan na manjinskim jezicima. Informator i radus u doступnosti su isključivo na srpskom jeziku, a linkovi se često nenalaze na početnoj stranici sajta suda. Informacije o jezicima su u službenoj upotrebi u sudsudu, te se u samom triinformatoru navodi i usluga iz davanja uverenja na manjinskim jezicima. Fokus istraživanja bila je upotreba manjinskih jezika u krivičnim postupcima za krivično delo Nepostupanje po zdravstvenim propisima za vreme epidemije (čl. 248 KZ). Istraživanje je sprovedeno slanjem zahteva za pristup informacijama od javnog značaja osnovnim sudovima (18) koji su nadležni za područje 27 jedinica lokalne samouprave koje su obuhvaćene istraživanjem. Na zahtev je odgovorilo 14 od 18 osnovnih sudova.

Pitanja su se odnosila na suđenja održana za krivično delo Nepostupanje po zdravstvenim propisima za vreme epidemije (čl. 248 KZ). Reč je o postupcima vođenim protiv lica koja su bila optužena da se nakon povratka u Republiku Srbiju iz inostranstva nisu pridržavala obavezne samoizolacije. Za ovo krivično delo je zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do 3 godine.

Pred sudovima koji su obuhvaćeni istraživanjem, tokom 2020. godine vođeno je 169 krivičnih postupaka u vezi sa ovim krivičnim delom. Doneto je ukupno 99 osuđujućih i 18 oslobođajućih presuda, dok se u 26 predmeta postupak okončao na drugi način.

Do informacije o nacionalnosti okrivljenog moguće je doći samo posredno, odnosno u slučaju upotrebe manjinskog jezika kao jezika postupka ili u slučaju angažovanja prevodioca. Ni jedan postupak nije vođen na jeziku nacionalne manjine, dok je u 8 predmeta pred Osnovnim sudom u Bujanovcu obezbeđen prevodilac za albanski (6) i engleski jezik (2). Imajući u vidu da je reč o 169 krivičnih postupaka nameće se pitanje o ukupnom broju postupaka u kojem su okrivljeni mogli ostvariti pravo na upotrebu manjinskih jezika, odnosno iz kog razloga to pravo nisu iskoristili. Zbog nedostupnosti podataka o nacionalnosti okrivljenih, nije moguće odgovoriti na ovo pitanje.

Opština	Procenat nacionalnih manjina ³⁹	Jezici u službenoj upotrebi ⁴⁰	Osnovni sud	Postupci za čl. 248 KZ	Postupci na jeziku nacionalnih manjina/uz prevodioca
Aleksinac	8,29 %	/	Aleksinac	7	0
Prijepolje	47,39 %	Bosanski	Prijepolje	0	0
Bač	53,14 %	Mađarski, Slovački	Bačka Palanka	10	0
Bujanovac	28,11%	Albanski	Bujanovac	11	6
Preševac	25,52	Albanski			
Kikinda	24,57%	Mađarski			
Novi Kneževac	47,81%	Mađarski			
Leskovac	7,34%	/	Leskovac	28	0
Novi Pazar	83,82%	Bosanski	Novi Pazar	15	0
Požarevac	11,33%	/	Požarevac	16	0
Kanjiža	92,78 %	Mađarski	Senta	16	0
Apatin	37,21%	Hrvatski	Sombor	18	0
Odžaci	16,84%	Mađarski, Slovački			
Sombor	36,71%	Mađarski, Hrvatski			
Mali Iđoš	80,15%	Mađarski, Crnogorski	Subotica	27	0
Subotica	72,97%	Mađarski, Hrvatski			
Bosilegrad	88,99 %	Bugarski	Surdulica	0	0
Surdulica	20,11%	/			
Bela Crkva	26,79%	Mađarski, Rumunski, Češki	Vršac	5	0
Plandište	48,23%	Mađarski, Hrvatski			
Vršac	27,74%	Mađarski, Rumunski			
Sečanj	30,69%	Mađarski	Zrenjanin	9	0
Žitište	38,03%	Mađarski, Rumunski			
Ukupno				169	6

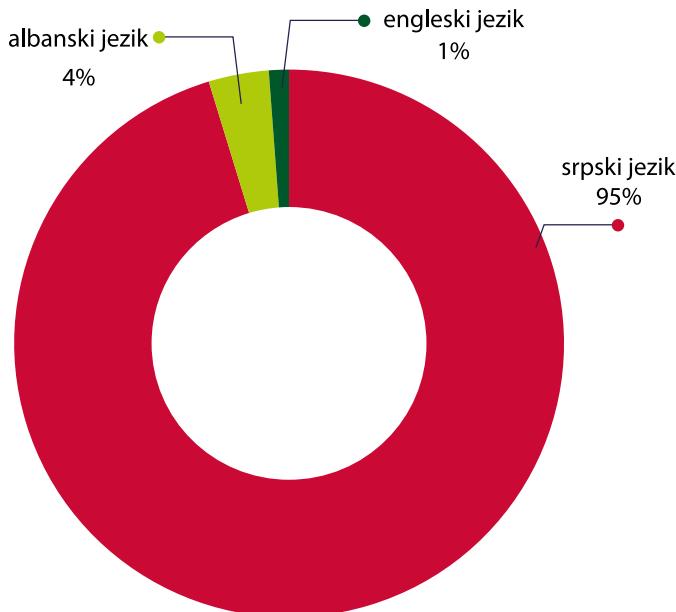
38 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji – Nacionalna pripadnost, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2012, dostupno na: <http://media.popis2011.stat.rs/2012/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>

39 Jedinice lokalne samouprave predstavljene u kojima nije u upotrebi neki od manjinskih jezika, uvrštene su u istraživanje radi ocene uticaja COVID-19 mera na položaj Roma koji su u njima brojni. Uprkos tome što Romi predstavljaju drugu po veličini nacionalnu manjinu u Srbiji (147604) iza Mađara (253899), a ispred Bošnjaka (145278), njihov nije ni u jednoj opštini u službenoj upotrebi.

Analiza dostavljenih sudskeh odluka nije dovela do direktnih zaključaka o kršenju ovog standarda prava na pravično suđenje. Međutim, tokom trajanja epidemije primetna je velika razlika u kaznama izrečenim za isto krivično delo, a koje nisu u vezi sa otežavajućim i olakšavajućim okolnostima, od kazni zatvora na početku epidemije (2 godine i 6 meseci) do novčanih kazni(50.000 dinara). Deo okrivljenih se branio time da im prilikom prelaska državne granice nije usmeno saopšteno rešenje o obavezi samoizolacije. Prilikom izricanja usmenog rešenja lice potpisuje Zapisnik koji kasnije može služiti kao dokaz. U analiziranim presudama Zapisnik je samo jednom korišćen kao dokaz, te je uglavnom sud koristio izvod iz aplikacije granične policije da su okrivljeni prešli državnu granicu. Kada je Zapisnik i korišćen, navodi se da nedostaje potpis i inspektora i okrivljenog. Vrhovni kasacioni sud je postupajući po zahtevu za zaštitu zakonitosti u presudi Kzz 125/2021⁴⁰ od 21.05.2021. godine, stao na stanovište da se blanketni propisi kojima se definiše radnja okrivljenog u konkretnom slučaju ne mogu primeniti, imajući u vidu da iz spisa predmeta proizilazi da okrivljenom nisu saopštена ili uručena pravno relevantna dokumenta kojima mu se određuju mere za suzbijanje ili sprečavanje epidemije od opasne zarazne bolesti, a da je za postojanje krivice u konkretnom slučaju potrebno da je učinilac svestan kako postojanja epidemije tako i da postupa suprotno određenim merama za njeno suzbijanje ili sprečavanje, a da to hoće ili da na to pristaje. U presudi Kzz 457/2021 od 27.05.2021. godine, VKS je notirao da izvod iz evidencije prelaska državne granice koji je korišćen kao dokaz nije imao pečat i potpisnadležnog organa, te da se ne može smatrati pravno relevantnim u pravnom saobraćaju. Deo suđenja je održan bez prisustva okrivljenog i publike u sudnici putem SKYPE aplikacije, što predstavlja odstupanje od načela neposrednosti i javnosti predviđenih ZKP-om, kao i objektivnu prepreku u omogućavanju poverljive komunikacije između okrivljenog i branioca.

40 Vidi:<https://www.vk.sud.rs/sr-lat/kzz-1252021-usvaja-se-i-preina%C4%8Dava-okr-osl-od-optu%C5%BEbe-povreda-439-t-1-zkp>

Upotreba manjinskih jezika tokom krivičnog postupka

VI. PRAVO NA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU

Članom 68 Ustava Republike Srbije garantovano je pravo na zdravstvenu zaštitu i propisano je da svako ima pravo na zaštitu svog fizičkog i psihičkog zdravlja. Ovo pravo Ustav garantuje kao individualno pravo i široko definiše krug subjekata koji ga mogu koristiti. Pravo na zdravlje je krovno ljudsko pravo neophodno za uživanje ostalih ljudskih prava. Ovo pravo je garantovano brojnim međunarodnim dokumentima, među kojima su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima,⁴¹ Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima,⁴² Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije⁴³ i Konvencija o pravima deteta.⁴⁴

Zakon o javnom zdravlju⁴⁵ima za cilj ostvarivanje javnog interesa stvaranjem uslova za očuvanje i unapređenje zdravlja stanovništva putem sveobuhvatnih aktivnosti društva. Jedno od načela koje javno zdravlje podrazumeva predstavlja usmerenost na stanovništvo kao celinu, društvene grupe i pojedince, s ciljem očuvanja i unapređenja zdravlja, što se ostvaruje učešćem celokupnog društva postizanjem solidarnosti i jednakosti u javnom zdravlju za sve, kao i posvećivanjem posebne pažnje potrebama osetljivih društvenih grupa. Pravo na zdravstvenu zaštitu imaju svi građani, kao i strani državljeni iliča bez državljanstva, koja su stalno nastanjena ili privremeno borave u Republici Srbiji.

Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti⁴⁶uređuje se zaštita stanovništva i sprovođenje epidemiološkog nadzora i mera. Na predlog ministra nad-

41 Čl. 25(1).

42 Čl. 12.

43 Čl. 5 (e) (iv).

44 Čl. 12.

45 Zakon o javnom zdravlju („Službeni glasnik RS”, br. 15/2016).

46 Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službeni glasnik RS”, br. 15/2016, 68/2020 i 136/2020).

ležnog za poslove zdravlja, Vlada može bolest proglašiti zaraznom bolešću čije je sprečavanje i suzbijanje od interesa za Republiku Srbiju, kao i odrediti odgovarajuće mere, uslove, način sprovođenja, izvršioce i sredstva za sprovođenje. Ministar, na predlog Republičke stručne komisije za zaštitu stanovništva od zaraznih bolesti i Zavoda za javno zdravlje osnovanog za teritoriju Republike Srbije, naredbom proglašava epidemiju zarazne bolesti od većeg epidemiološkog značaja ili opasnost od epidemije zarazne bolesti i određuje zaraženo, odnosno ugroženo područje.

1. Pravo Roma na zdravstvenu zaštitu u podstandardnim naseljima

Romi predstavljaju jednu od najmarginalizovanih društvenih grupa, a tokom trajanja epidemije su se suočavali sa brojnim zdravstvenim izazovima, koji nisu nametnuti samo epidemijom COVID-19, već i postojećim strukturnim problemima koji pogađaju ovu populaciju. Romi u Srbiji u najvećem procentu žive u naseljima (70%)⁴⁷ koja se često vide kao mesta njihove segregacije. Prema istraživanju iz 2015. godine, romskih naselja u Srbiji je bilo 583,⁴⁸ dok podaci iz 2020. godine govore da ima i više od 702⁴⁹ naselja.

Tokom trajanja epidemije virusaSARS-CoV-2, posebni rizici po zdravlje stanovništva javljali su se u naseljima koja imaju neke od karakteristika podstandardnih naselja kao što su neadekvatan pristup vodi za piće, sanitarnoj ili drugoj infrastrukturi i prenaseljenost.

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije i Tim Ujedinjenih nacija za ljudska prava, sproveli su tokom 2020. godine istraživanje o mapiranju rizika kojima su usled pojave koronavirusa i ograničenja kretanja bili izloženi stanovnici najugroženijih romskih naselja. Identifikovana je neadekvatnost životnih uslova u podstandardnim romskim naseljima u Srbiji, čiji

47 Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u RS za period 2016-2025. godine („Službeni glasnik RS“, br. 26/16), str. 37.

48 Istraživanje je sprovedla Stalna konferencija gradova i opština SKGO, uz podršku misije OEBS u Srbiji tokom 2015. godine. Videti više: OEBS, *Osnovne karakteristike podstandardnih naselja u Srbiji*, Misija OEBS u Srbiji, Beograd 2015. Dostupno na: <http://www.osce.org/sr-serbia/159746?download=true>

49 Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije i Tim Ujedinjenih nacija za ljudska prava, *Mapiranje podstandardnih romskih naselja prema rizicima i pristupu pravima u Republici Srbiji*, sa naročitim osvrtom na COVID-19 epidemiju. Dostupno na: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2020/12/Mapiranje_podstandardnih_romskih_naselja_prema_rizicima_i_pristupu_pravima_sa_narocitim_osrvtom_na_COVID-19.pdf

se stanovnici suočavaju sa nedostatkom pristupa osnovnoj infrastrukturi i komunalnim uslugama (struja, čista piјača voda i kanalizacija).

Prema podacima iz ovog istraživanja, 19,55% stanovnika koji žive u romskim naseljima nema pristup čistoj vodi ili je taj pristup neregularan, 87,23% nema pristup kanalizacionoj infrastrukturi ili je taj pristup neregularan i 37,23% nema pristup struji ili je taj pristup neregularan.⁵⁰ Imajući u vidu ove okolnosti, pojавa koronavirusa dodatno je doprinela povećanju ranjivosti ove kategorije stanovništva, i to kako u pogledu zdravstvenih uslova tako i upogledu socio-ekonomskih rizika. Stanovnici ovih naselja, usled neadekvatnih uslova stanovanja, u novonastaloj situaciji su višestruko pogodjeni zdravstvenim, ali i socio-ekonomskim rizicima.

Prema opštem komentarubr. 14 Komiteta za ekonomска, socijalna i kulturna prava o članu 12(1) Pakta, pravo na zdravlje obuhvata široku lepezu socio-ekonomskih faktora koji unapređuju uslove u kojima ljudi mogu voditi zdrav život, i uključuje i druge elemente zdravlja, kao što su hrana i zdrava ishrana, stanovanje, pristup bezbednoj vodi za piće i adekvatnim sanitarnim uslovima, sigurne i zdrave uslove rada i zdravu okolinu.⁵¹ Kroz ove standarde morase sagledavati i pravo na zdravlje romske populacije, kao neodvojiv deo socio-ekonomskih prava koja se najvećim delom odnose na adekvatnost životnih uslova i stanovanja u kojima živi romska populacija u Srbiji. Svi ovi uslovi zajedno utiču na zdravlje jedne populacije, što je tokom trajanja epidemije virusa dovelo do posebno opasnih posledica po zdravlje i život Roma.

1.1. *Zabrana privremenih priklučaka na objekte u postupku ozakonjenja*

Na uslove stanovanja u podstandardnim romskim naseljima, a samim tim i na povećanje zdravstvenih rizika koji su se javili tokom aktuelne epidemije, dosta su uticale i izmene zakona koje tretiraju gradnju objekata i njihovo ozakonjenje.

Jedna od osnovnih karakteristika ovih naselja jeste sveprisutna nelegalna gradnja objekata za stanovanje. Gradnja bez građevinske dozvole znatno je jeftinija od regularnog sistema gradnje uz pribavljenu građevinsku i upotrebnu dozvolu, te su ekonomski ugrožene društvene grupe kao što su Romičešće korišteli sistem gradnje van propisanih urbanističkih i pravnih normi.

50 Ibid.

51 Generalni komentar br. 14, Komitet UN za ekonomska, socijalna i kulturna prava, 2000. Dostupno na: <https://www.refworld.org/docid/47a7079a1.html>

Zakonom o planiranju i izgradnji⁵² propisano je da objekat čije je građenje završeno bez građevinske dozvole ne može biti priključen na elektroenergetsku, gasovodnu, telekomunikacionu mrežu ili mrežu daljinskog grejanja, vodovod i kanalizaciju. Međutim, do prevođenja u legalni okvir, bespravno građeni objekti imali su mogućnost dobijanja privremenih priključaka na komunalnu infrastrukturu. Izmenom zakonske regulative tokom 2018.godine, uvedena je zabrana privremenog priključivanja objekata i predviđen privredni prestup za uključivanje na mreže i infrastrukturu za objekte koji su u postupku ozakonjenja.⁵³

Iako je država imala dobru namenu da suzbije komercijalnu neformalnu gradnju, ovakve mere su nesrazmerno pogodile najugroženije društvene grupe kao što su stanovnici podstandardnih romskih naselja. Uz slabuprimenu javnih politika koje imaju za cilj obezbeđivanje boljih uslova života, kao što su povećanje pristupa bezbednoj vodi za piće, struji i adekvatnim sanitarnim uslovima, ovakve zakonske norme su suprotne međunarodnim obavezama koje propisuju dokumenti o ljudskim pravima kao što su PomenutiPakt i Evropska konvencija o ljudskim pravima.⁵⁴

1.2. *Uslovi života u podstandardnim romskim naseljima tokom trajanja vanrednog stanja*

Stručne službe Zaštitnika građana organizovale su posete romskim naseljima u toku trajanja vanrednog stanja od 15. marta do 6. maja 2020. godine. Romska naselja koja su posetile službe Zaštitnika građana zajedno sa organizacijama civilnog društva su: Čukarička šuma, Cigan mala, Mali rit 1, Mali rit 2, Sutjeska, Kanal, Stari Kostolac, Hotel Kostolac, Uzun Mirkova i Đurđeve rupe.⁵⁵

Prilikom poseta u deset romskih naselja za vreme trajanja vanrednog stanja usled epidemije izazvane korona virusom, utvrđeno je da su u većini naselja loši higijenski uslovi, da нико од stanovnika ne nosi zaštitnu opremu, odnosno maske i rukavice. Samo u jednom naselju, Čukaričkoj šumi, stanovnici su naveli da su im podeljene maske na početku vanrednog stanja. Prema izveštaju, što se

52 Zakon o planiranju i izgradnji („Službeni glasnik RS“, br. 72/09, 81/09 – ispr., 64/10 – odluka US, 24/11, 121/12, 42/13 – odluka US, 50/13 – odluka US, 98/13 – odluka US, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19 – dr. zakon i 9/20), čl. 160.

53 Žakon o izmenama i dopunama Žakona o ozakonjenju objekta („Službeni glasnik RS“, br. 96/15 i 83/18), čl. 41.

54 Videti više: *Hudorović i drugi protiv Slovenije*, Presuda od 10. marta 2020. godine, predstavke br. 24816/14 i 25140/14.

55 Poseban izveštaj Zaštitnika građana sa preporkama Uslovi u romskim naseljima u situaciji vanrednog stanja i primene mera zaštite usled epidemije korona virusa (COVID - 19), maj 2020. godine.

tiče higijenskih uslova, posebno zabrinjava činjenica da je skoro u svim naseljima bila primetna velika količina smeća, da nisu postavljeni kontejneri, a da komunalne službe nisu odnosile redovno smeće (u nekim naseljima smeće nikad nije odnošeno). Bez obzira na ovakve uslove, u toku trajanja vanrednog stanja, zbog epidemije korona virusa, ni u jednom naselju nije izvršena dezinfekcija i čišćenje.

Problem sa snabdевањем vodom, posebno pijaćom vodom, u određenoj meri imala su sva naselja, osim naselja Sutjeska u Kostolcu. Većina stanovnika je primorana da donosi vodu u balonima sa česmi ili iz drugih objekata u blizini mesta stanovanja. Takođe, značajno je navesti i da većina stanovnika sa kojima su razgovarali predstavnici Zaštitnika građana nije imala dovoljno informacija i značaja o merama zaštite u cilju sprečavanja zaraze usled epidemije korona virusom.

Nakon organizovanih poseta, Zaštitnik građana je uputio set preporuka za unapređenje higijenskih i zdravstvenih uslova u naseljima. Prema informacijama dobijenim od Zaštitnika građana, do danas je po preporukama postupilo samo pet lokalnih samouprava od njih ukupno 174, i to: Novi Sad, Ljig, Niška Banja, Malo Crniće i Boljevac. To znači da je po preporukama Zaštitnika građana postupilo 0,3% lokalnih samouprava!⁵⁶

1.3. Pristup vakcinama

Građani Republike Srbije su od januara 2021. godine postepeno dobijali mogućnost da se protiv bolesti COVID-19 vakcinišu vakcinama četiri različita proizvođača, za koje je Agencija za lekove i medicinska sredstva Republike Srbije potvrdila bezbednost, efikasnost i kvalitet i izdala privremenodozvolu za upotrebu. Imunizacija protiv COVID-19 je samo u kratkom periodu bila ograničena na određene kategorije stanovništva koji su u najvećem riziku, kao što su medicinski radnici. Međutim, vrlo brzo je vakcinapostala dostupna svima, što je bio redak primer u svetu.

Kako bi informisala romsku populaciju u Srbiji o značaju imunizacije protiv COVID-19 i olakšala im prijavu za vakcinaciju, Asocijacija mladih volontera Srbije, koju su osnovali Romi i Romkinje volonteri Ujedinjenih nacija, započela je kampanju obilazeći stanovnike neformalnih romskih naselja u 18 gradova i opština u Srbiji. Od marta meseca započeta je i aktivna imunizacija u romskim naseljima uz organizovanje mobilnih vakcinalnih punktova. Vakcinacija se odvijala uz aktivnu podršku romskih koordinatora i zdravstvenih medijatora.⁵⁷ Iako su u velikoj meri pripadnici romske zajednice zanemareni na početku epidemije, država

56 Inicijativa A11. Dostupno na: [https://www.a11initiative.org/bilbord-podsecanja-kako-na-jugrojeniji-grdjani-zive-u-srbiji-tokom-pandemije/](https://www.a11initiative.org/bilbord-podsecanja-kako-na-jugrojeniji-gradjani-zive-u-srbiji-tokom-pandemije/)

57 Veliko interesovanje za vakcinaciju u romskim naseljima u Nišu, RTS.

Dostupno na: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%83%D1%81/story/3134/koronavirus-u-srbiji/4308290/vakcinacija-romi-nis-naselja.html>

je vakcinacijom Roma pokazala dobar i inkluzivan pristup prema najugroženijim kategorijama društva.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, u saradnji sa Nacionalnim savetima nacionalnih manjina, u toku jula 2021. godine započelo je društveno odgovornu kampanju za imunizaciju protiv COVID-19 virusa. Svi materijali prevedeni su na 19 jezika u saradnji sa 23 nacionalne manjine koje žive u Srbiji.⁵⁸

2. Pravo Bošnjaka na zdravstvenu zaštitu u sandžačkim opštinama

Sandžak, u kojem u Novom Pazaru, Sjenici i Tutinu živi većinsko bošnjačko stanovništvo (preko 70%), predstavlja je oblast posebno pogodjenu epidemijom COVID-19. Ove opštine su tokom letnjih meseci 2020. godine, beležile najveći porast zaraženih i smrtnih slučajeva. Kriza se posebno osetila među medicinskim osobljem, dolazilo je i do pobune lekara i medicinskih sestara zbog nedostatka medicinskih sredstava, loše organizacije rada, manjka kiseonika i manjka lekara u bolnicama.⁵⁹ Kako nije bilo mesta za hospitalizaciju, pacijenti sa teškim kliničkim slikama su vraćani kući. Deo lekara specijalista novopazarske bolnice uputio je nekoliko zahteva predsedniku, predsednicima Vlade i ministru zdravlja Srbije, u kojima traži smenu rukovodstva bolnice, zbog propusta koji su doveli do totalnog kolapsa tokom epidemije korone i najveće smrtnosti po glavi stanovnika u Evropi.⁶⁰

58 Vidi: <https://www.minljmpdd.gov.rs/lat/aktuelnosti-vesti.php>

59 Lekari iz Novog Pazara: Loša organizacija rada, glad za kiseonikom i nemoć, N1. Dostupno na: <https://rs.n1info.com/vesti/a637809-lekari-iz-novog-pazara-losa-organizacija-ra-da-glad-za-kiseonikom-i-nemoc/>

60 Lekari iz Novog Pazara državnom vrhu: Želimo sastanak da kažemo istinu, N1. Dostupno na: <https://rs.n1info.com/vesti/a635015-lekari-iz-novog-pazara-drzavnom-vrhu-zelimo-sastanak-da-kazemo-istinu/>

Zastupanje lekara u sudskim postupcima

Zaposleni u zdravstvenoj ustanovi u Novom Pazaru, nezadovoljni radom bolnice na čelu sa direktorom ustanove, organizovali su konferenciju za novinare na kojoj su kritikovali organizaciju rada i nepravilnosti u radu, tokom juna meseca 2020. godine, zbog zdravstvene krize izazvane epidemijom korona virusa u Novom Pazaru. Neposredni povod sazivanja konferencije bio je kolaps zdravstvenog sistema za vreme epidemije virusa COVID-19, nakon čega je grupa lekara pribegla krajnjem rešenju, radi obaveštavanja stručne i opšte javnosti o lošemfunkcionisanju bolnice zbog lošeg upravljanja i upućivanja apeladržavi za pomoć.

Lekari koji su učestvovali na konferenciji, javno su istupili kako bi uputili kritiku zbog postupanja direktora Opšte bolnice u Novom Pazaru, odnosno ukazali na probleme u funkcionisanju Opšte bolnice Novi Pazar, uz apel Vladi Republike Srbije kao i Ministarstvu zdravlja za pomoć u prevazilaženju ovih problema.

Nakon istupa u javnosti, vršilac dužnosti direktora Opšte bolnice u Novom Pazaru podneo je više privatnih tužbi protiv lekara, građana, ali i jednog pacijenta koji su javno govorili o dešavanjima u toj zdravstvenoj ustanovi u jeku epidemije COVID-19 i tražili njegovu smenu. Direktor bolnice je tužbe za povredu ugleda i časti podneo protiv nekoliko lekara, potpisnika peticije za njegovu smenu, zbog stavova koje su o njegovom radu izneli u medijima. Komitet pravnika za ljudska prava uzeo je u zastupanje tužene lekare, a postupci su i dalje u toku.

Zdravstvena kriza u Sandžačkom području nastavljena je i tokom 2021. godine. Najniža stopa vakcinisanih zabeležena je u području Novog Pazara i Tutina, gde je broj vakcinisanih građana dvostruko niži u odnosu na nacionalni prosek.⁶¹ Tutin je predstavljao opštinu sa najmanje vakcinisanog stanovništva na nivou cele Srbije. Ovi podaci govore o izrazitoj dozi nepoverenja prema politici vakcinacije kod građanstva u ovom području i nedovoljnoj komunikaciji između državnih vlasti i lokalne zajednice.

61 Otpor vakcinaciji u Novom Pazaru i Tutinu, pristupljeno 20.10.2021. godine. Dostupno na: <https://balkans.aljazeera.net/videos/2021/5/27/otpor-vakcinaciji-u-novom-pazaru-i-tutinu>

VII. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Istraživanje je pre svega pokazalo da je pravo na obaveštenost pripadnika nacionalnih manjina bilo ugroženo, i to u većoj meri nego što je to bio slučaj sa većinskom populacijom.U ovom kontekstu trebauvažiti i poteškoće sa kojima se pravni laici, kojima srpski nije maternji jezik,susreću prilikom razumevanja složenih pravnih termina. Naime, skoro 90% opština obuhvaćenih istraživanjemnije građane informisalo o COVID-19 na svim jezicima koji su u službenoj upotrebi. Manje od trećine opština je na manjinske jezike prevodila svoje odluke kojima propisuje prava i obaveze građana u pogledu COVID-19. Dodatno,lokalne odluke su često bile dostupne samo na mestima koja su nedostupna većini građana (službeni glasnik, oglasna tabla itd.). Prema podacima dobijenim istraživanjem, upotreba medija na manjinskim jezicima za informisanje građana bilje na veoma niskom nivou, dok su društvene mreže skoro potpuno zapostavljene. Zvanične internet prezentacije opština u samo 37% slučajeva imaju i verziju na nekom od jezika u službenoj upotrebi. Imajući u vidu da je reč o krovnom ljudskom pravu, ova ograničenja imala su posledice i na uživanje drugih ljudskih prava pripadnika nacionalnih manjina obuhvaćenih ovim istraživanjem.

Kada je reč o pravu na pravično suđenje, imajući u vidu da se nacionalnost okrivljenih ne beleži, i da se njihovi lični podaci uklanjuju iz dostavljene dokumentacije u skladu sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti, moguće je doći samo do informacije o broju postupaka vođenih na jezicima nacionalnih manjina i broju postupaka u kojima je angažovan prevodilac. Činjenica da ni jedan od 169 predmeta za krivično delo Nepostupanje po zdravstvenim propisima za vreme epidemijenije vođen na manjinskim jezicima u sudovima obuhvaćenim istraživanjem, te da je samo u jednom sudu obezbeđen prevodilacu veoma malom broju predmeta, govori o postojanju ozbiljnih nedostataka u ovoj oblasti. Kako bi

okriviljeni mogao ravnopravno da učestvuje u postupku koji se vodi protiv njega, neophodno je da dobro razume jezik postupka. Razumevanje složene pravničke terminologije je dovoljno teško i laicima, a još teže okriviljenima kojima srpski jezik nije maternji. Kako nije dostupna evidencija o nacionalnosti okriviljenog, nije dostupna ni evidencija o broju predmeta u kojima je sudija poučio okriviljenog o pravu na prevodioca. Činjenica da okriviljeni nije tražio prevodioca može govoriti o nedostatku pouke, ali i o bojazni da bi sud to mogao tumačiti kao pokušaj odugovlačenja postupka što bi moglo rezultirati strožom kaznom. U svakom slučaju, informacije o upotrebi manjinskih jezika najčešće nisu dostupne ni na sajtovima sudova ili u informatorima o radu koji imaju samo srpske verzije.

Vođenje dela krivičnih postupaka na daljinu putem SKYPE aplikacije samo po sebi nije propisano zakonom, predstavlja povredu načela neposrednosti i načela javnosti i dovelo je do poteškoća u omogućavanju poverljive komunikacije između okriviljenih i branilaca. Analiza dobijenih presuda ukazala je na očigledne povrede prava na pravično suđenjekada je reč o dokazivanju krivice okriviljenih, što je potvrđeno i kroz analizu prakse Vrhovnog kasacionog suda. Uočene su i povrede prava na pravnu sigurnost u krivičnom pravu, kroz retroaktivnu primenu propisa koji nisu bili na pravnoj snazi u trenutku prelaska okriviljenih preko državne granice. Dodatno, uočena je i očigledna diskrepancija između dosuđenih kazni i neujednačena primena olakšavajućih i otežavajućih okolnostiprilikom odmeravanja kazni u konkretnim predmetima.

Kada govorimo o uticaju ograničenja slobode kretanja na položaj nacionalnih manjina, važno je pomenuti prepreke u obavljanju prekograničnog rada, odnosno u sakupljanju sekundarnih sirovina kada se radi o Romima. Problem prekograničnih i sezonskih radnika, i poljoprivrednika koji obrađuju zemlju u susednim državama je rešen relativno rano, tako što su izuzeti od obavezne samoizolacije koja je praktično onemogućavala svakodnevne prelaska državne granice. Međutim, ograničenju slobode kretanja i drugim problemima Roma u kontekstu borbe protiv COVID-19, nije posvećeno dovoljno pažnje. Izvesno je da su ograničenja imala veoma teške posledice po Rome koji se bave prikupljanjem sekundarnih sirovina i koji žive u podstandardnim naseljima, kako u pogledu obezbeđivanja elementarne egzistencije, tako i u pogledu pristupa vodi i drugim sredstvima neophodnim za prevenciju prenošenja zarazne bolesti. Dodatno su pogodjeni nedostatkom pristupa tradicionalnim medijima, kao i činjenicom da njihov jezik, uprkos njihovoj brojnosti, nije službeni jezik ni u jednoj opštini.

Kada je reč o Pravu na zdravstvenu zaštitu nacionalnih manjina, COVID-19 je posebno pogodio Rome imajući u vidu strukturne probleme sa kojima se oni svakodnevno suočavaju (nemogućnost održavanja higijenskih uslova, nedostatak struje i vode, nedostatak ličnih dokumenata i problem pristupa zdravstvenoj nezi), čije posledice su naročito naglašene tokom trajanja epidemije. Iako

je bilo dobrih primera, država u celini nije adekvatno odgovorila na problem. Iako je Romima olakšan pristup vakcinaciji uspostavljanjem mobilnih punktova, samo nekoliko opština je postupilo po preporukama Zaštitnika građana u pogledu poboljšanja njihovih higijenskih i zdravstvenih uslova.

Uočeni problemi pre svega govore o nedostatku kapaciteta ili svesti nadležnih o njihovim zakonskim obavezama iznačaju manjinskih jezika za borbu protiv COVID-19, odnosno o posebno teškom položaju Roma. Uglavnom je reč o problemima nasleđenim iz ranijeg perioda, međutim borba protiv epidemije je dodatno naglasila njihov značaj i potrebu unapređenja položaja pripadnika nacionalnih manjina.

U skladu sa tim, Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM iznosi sledeće preporuke:

Jedinicama lokalne samouprave

- Prevoditi na jezike u službenoj upotrebi internet stranice JLS i odluke JLS o COVID-19.
- Obezbediti da odluke JLS o COVID-19 budu lako dostupne građanima.
- Informisati građane posredstvom medija na manjinskim jezicima o merama protiv COVID-19.
- U skladu sa Preporukama Zaštitnika građana, Romima obezbediti osnovne egzistencijalne, zdravstvene i higijenske uslove, kao i informacije o merama protiv COVID-19.

Sudovima

- Obezbediti dainformacije o službenim jezicima u upotrebi u sudu budu lako dostupne građanima.
- Obezbediti vođenje krivičnih postupaka na manjinskim jezicima/obezbediti prevodioce za pripadnike nacionalnih manjina.
- Prevoditi internet stranice sudova i informatore o radu sudova na jezike u službenoj upotrebi u sudu.
- Obezbediti vođenje evidencije o broju predmeta u kojima je sud poučio okriviljenog o pravu na prevođenje, a u kojima se okriviljeni odrekao ovog prava (čl. 11 st. 3 ZKP).

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
347.921.8-054.57(497.11)"2020"

ISBN-978-86-82222-03-3

A standard 1D barcode representing the ISBN number.

9 788682 222033

POLOŽAJ
**NACIONALNIH
MANJINA**
U REPUBLICI SRBIJI
TOKOM EPIDEMIJE
COVID-19